

Repliker och kommentarer

Skall vi jämna ut inkomst eller lycka?

Andersson tjänar 40 000 kronor om året före skatt. Han är frisk och känner sig allmänt tillfreds med livet. Pettersson tjänar 60 000 kronor om året. Han är också tillfreds med livet bortsett från att han har ont i ryggen. Lundström tjänar 70 000 kronor. Liksom Pettersson har han ont i ryggen.

Andersson, Pettersson och Lundström utgör inte något representativt urval av svenska folket. Det är snarare vanligt att låginkomsttagare har ont i ryggen än att mellan- och höginkomsttagare har det. För mitt fortsatta resonemang räcker det emellertid med att det går att från svenska folket plocka ut grupper som Andersson, Pettersson och Lundström. "Ond rygg" står då inte bara för vad det bokstavligen betecknar. Det kan också stå för att leva i ett olyckligt äktenskap eller t o m för sviter av neuroser från barndomen, som yttrar sig i hårt arbete med hög årsinkomst före skatt.

Vi har i Sverige valt att ha starkt progressiva skatter på årsinkomsten. Detta innebär att Lundström betalar en större andel av sin årsinkomst i skatt än vad Pettersson betalar av sin. Denne betalar i sin tur en större andel av sin inkomst i skatt än vad Andersson betalar av sin.

Det enda motiv för att ha så starkt progressiva skatter, som vi har, som man rimligen kan tänka sig är att vi vill jämna ut inkomsterna efter skatt. (Omständigheten att progressiviteten verkar som en inbyggd konjunkturstabilisator på efterfrågesidan uppvägs antagligen mer än väl av att den fungerar som en inbyggd destabilisator på kostnadssidan.)

Den som anser att det är just penninginkomsten efter skatt och inte livskvaliteten (lyckan) i vidare mening som vi bör sträva att jämna ut kan sluta att läsa

här. Utgångspunkten för mitt fortsatta resonemang är nämligen att vi syftar till att jämna ut lyckan så att människorna blir så lika lyckliga som möjligt. Progressiva skatter är därvid endast ett medel att komma i närheten av detta mål.

Låt mig göra det förenklande antagandet att inkomsterna före skatt är oberoende av inkomstskatteskalornas utformning, dvs att hela skatten under alla förhållanden helt och hållet övervältras på respektive löntagare. Denna förenkling är inte avgörande för mina slutsatser. Det viktiga är nämligen att ju mer progressiv inkomstskatten är desto mindre är skillnaderna i inkomst efter skatt.

Låt oss säga att Pettersson skulle vara lika lycklig som nu, om han inte hade ont i ryggen, men efter skatt tjänade 12 000 kronor mindre per år. Låt oss anta att samma sak gäller för Lundström samt att Andersson skulle vara lika lycklig som han är idag, om hans årsinkomst efter skatt var 12 000 kronor större samtidigt som han hade lika ont i ryggen som Pettersson och Lundström.

Låt oss nu jämföra två situationer, A och B. I situation A betalar Andersson 40 procent av sin inkomst i skatt, under det att marginalskatten mellan 40 000 och 60 000 kronors årsinkomst är 50 procent och mellan 60 000 och 70 000 kronors årsinkomst 60 procent. Sammanlagda skattebeloppet från de tre är alltså 74 000 kronor per år. Efter skatt tjänar Andersson 24 000, Pettersson 34 000 och Lundström 38 000 kronor per år. Om vi gör avdrag för de onda ryggarna blir inkomstfördelningen emellertid 24 000, 22 000 respektive 26 000 kronor.

I det samhälle som avspeglas i situation A anser man det vara rimligt att

köpa viss effektivitet vad gäller de enskilda hushållens avvägning mellan arbete och fritid, viss rörlighet på arbetsmarknaden etc med de förstnämnda skillnaderna i inkomst efter skatt mellan människor som i andra avseenden är lika lyckliga. Därmed förefaller det också vara rimligt att man är beredd att godta de skillnader i "lyckoinkomst" som framkommer, när man justerar för onda ryggar etc hos mellan- och höginkomsttagare. De senare skillnaderna är ju mindre än de förstnämnda. Pettersson hamnar emellertid på en lägre lyckonivå än Andersson. Man kan tänka sig att man i det diskuterade samhället starkt negativt värderar att människor ligger under någon miniminivå för "lyckoinkomsten". Det kan naturligtvis hända att inkomstskatten i en del fall medför att människor kommer under denna nivå.

I situationen B fördelas skattebeloppet, 74 000 kronor, på ett helt annat sätt mellan de tre än i situation A. Andersson betalar 30 procent i skatt. Mellan 40 000 och 60 000 kronor är marginalskattesatsen 75 procent och mellan 60 000 och 70 000 kronor 80 procent.

Anderssons årsinkomst efter skatt är nu 28 000 kronor under det att Pettersson och Lundström efter skatt tjänar 33 000 respektive 35 000 kronor. Deras "lyckoinkomster" är 28 000, 21 000 respektive 23 000 kronor. Om skillnaderna i inkomst efter skatt nu avspeglar de skillnader som man är villig att acceptera för i övrigt lika lyckliga människor borde skillnaderna i "lyckoinkomst" framstå som icke godtagbara. Situation B speglar ju ett samhälle, där man strävar efter mycket större utjämning än vad situation A gör. Detta talar för att varje given skillnad i "lyckoinkomst" värderas mer negativt i situation B än i situation A. Den starka progressiviteten leder dessutom till att det oftare händer att personer med onda ryggar till följd av skatten hamnar på en lägre lyckonivå än personer med lägre kroninkomst före skatt. De på så sätt uppkomna skillnaderna i "lyckoinkomst" kan också bli större.

De slutsatser som vi kan dra av ovanstående exempel är följande: I ett samhälle med förhållandevis små utjämningsambitioner avspeglat i måttligt progressiva skatter uppnår man antagligen tillfredsställande utjämningsresultat enbart med inkomstbeskattningens hjälp (eventuellt i förening med lyxskatter etc). Dels värderas skillnader i "lyckoinkomst" inte särskilt starkt negativt,

dels inträffar det inte särskilt ofta att personer med högre penninginkomst hamnar på lägre lyckonivå än personer med lägre penninginkomst, dels blir på så sätt uppkomna lyckoskillnader i allmänhet små. Det inträffar inte heller särskilt ofta att människor till följd av inkomstbeskattningen hamnar under någon miniminivå, när det gäller lycka.

I ett samhälle med stora utjämningsambitioner avspeglat i starkt progressiva skatter räcker det emellertid inte med att utjämna penninginkomster. Detta instrument blir alltför trubbigt av tre skäl. För det första värderas varje given skillnad i "lyckoinkomst" starkt negativt. För det andra händer det ofta att människor till följd av beskattningen hamnar på en lägre lyckonivå än människor med lägre penninginkomst. Det händer också ofta att människor till följd av beskattningen hamnar under "minimilyckonivån" (som i ett samhälle med starka utjämningsambitioner bör ligga mycket nära genomsnittslyckonivån). För det tredje leder beskattningen i de fall då personer med onda ryggar etc får lägre "lyckoinkomst" än personer med lägre penninginkomst till att de uppkomna skillnaderna i lyckonivå (mätt i kronor) blir större vid mycket progressiva än vid litet progressiva skatter.

Vad skall man då göra om man har mycket starka ambitioner att utjämna lycka? Det är klart att starkt progressiv beskattning i ett sådant fall måste vara ett av medlen. Genom beskattningen utjämnar man lyckonivån inom grupper av människor som bortsett från penninginkomsten är lika lyckliga och inom grupper för vilka penninginkomsten är positivt korrelerad med lyckan i andra avseenden. Den progressiva beskattningen måste emellertid kompletteras med andra medel att utjämna lyckan. I en del fall finns det klara indikationer på olycka. Lyten och sjukdomar bör i många fall vara lätta att konstatera och mäta. När det gäller sådana fall borde man kunna utforma lätt tillämpade regler för transfereringar, som skall kompensera inte bara för mindre förmåga att tjäna pengar utan också för att lyckonivån exklusive penninginkomst är låg. Vore det inte också rimligt tex att de som förlorar sina föräldrar i 20—30-årsåldern fick betala lindrigare arvsskatt än de, som förlorar sina föräldrar, när de är i 40-årsåldern? De senare har ju i allmänhet haft mycket större glädje än de förra av sina föräldrar i alla möjliga avseenden.

Det är med all säkerhet omöjligt att konstruera det perfekta lyckoutjämnings-systemet. Hur skulle vi t ex bära oss åt för att mäta att äktenskap I är lyckligare än äktenskap II? Det bör emellertid gå

att nå längre än man gör genom att enbart jämma ut penninginkomster.

Ekon lic *Bertil Lindström*
Industriens Utredningsinstitut